

Інтерактивні технології у педагогічних закладах

Для студентів педагогічних спеціальностей важливими є уміння організувати діалог і правильно застосовувати монологічні методи для оптимізації учнів під час навчально-виховної діяльності. Мовлення вчителя є засобом досягнення навчальних та виховних завдань. Воно реалізується у вигляді реплік, зміст яких буде залежати від конкретної мети певного фрагмента навчання. Це може бути і повідомлення інформації, і визначення завдань, висунення вимог, і діагностика розуміння учнями завдання, контроль за ходом його роз'яснення, виявлення пропусків у знаннях та їх заповнення, корекція діяльності учнів, надання їм допомоги, оцінка отриманих результатів та ін. При цьому кожна репліка може містити виховний імпульс і чинити певний психотерапевтичний вплив на особистість учня: підтримувати його віру в свої сили, допомагати утримувати в певних межах рівень самооцінки, ліквідувати, за необхідності, негативні тенденції в організації міжособистісних стосунків у колективі та небажані вияви поведінки окремих учнів тощо.

Специфіка мовлення вчителя визначається метою, на досягнення якої воно спрямоване. Залежно від того, яким бачить вчитель свого учня, активним, свідомим суб'єктом, чи учнем, який повинен міцно засвоїти той матеріал, що передбачений програмою і що викладає вчитель, визначається діалогічність чи моно логічність мовлення вчителя, суб'єкт-суб'єктні чи суб'єкт-об'єктні відносини.

Хоча останнім часом сучасна школа все більше спирається при організації навчально-виховного процесу на інтерактивні технології навчання, тобто ті, в основі яких знаходяться діалогічні методи навчання, все ж без монологічних методів, особливо у початкових класах, коли в учнів ще не достатньо наукових знань, не обійтися.

Вибір і поєднання методів є найбільш складним і важливим елементом оптимізації процесу навчання та виховання, тому різні аспекти цієї проблеми постійно викликають інтерес дослідників. Протягом останнього століття вивчалися дидактичні можливості окремих методів на різних етапах засвоєння навчально-виховного матеріалу; залежність вибору методів від таких факторів, як зміст, цілі навчання, вік учнів, матеріальна база тощо; досліджувалась ефективність співвідношення окремих груп методів у процесі навчання (словесних і наочних методів, усного викладу і самостійних робіт, проблемного викладу та евристичної бесіди, репродуктивних і продуктивних методів). До питання методів навчання інтерес не зменшується, адже це одна з

вихідних категорій дидактики. Методи є тим ланцюгом, що пов'язує підхід до організації навчально-виховного процесу зі змінами у суспільстві та економіці. Варто лише дослідити послідовні зміни в будь-якій державі і те, як школа одразу знаходить відповідну методичну базу, наприклад: процеси усупільнення господарств, колективізація, великий потік неосвічених людей – бригадний метод організації навчання; підвищення економічного й матеріального рівня життя населення, поява приватних підприємств – індивідуально-диференційований підхід, проблемні методи.

Ми розглянули питання підходів до поєднання методів, зокрема його розуміння видатними педагогами та психологами, а також з'ясували деякі з визначальних напрямів підготовки студентів педагогічних ВНЗ до ефективного поєднання словесних методів.

У розробці проблеми методів, а особливо їх поєднання, можна виділити декілька напрямів:

I напрямок – питання класифікації методів навчально-виховного процесу (А. М. Алексюк, Ю. К. Бабанський, В. І. Бондар, М. О. Данилов, І. Д. Зверєв, В. Є. Єсипов, І. Лернер, Є. І. Перовський, М. М. Скаткін, М. І. Махмутов, В. О. Онищук, В. Ф. Паламарчук, С. Г. Шаповаленко);

II напрям – дослідження специфіки окремих методів (В. О. Ніколаєв, О. А. Почерніна – пояснення; Я. І. Бурлака, С. А. Лукач – бесіда; Т. М. Байбара, О. В. Барановська, Л. П. Кочіна – дослідницькі методи; Л. А. Липова, Л. С. Роговик, С. В. Цінько, А. М. Ясинська – наочно-аудіовізуальні методи тощо);

III напрям – вибір і поєднання методів різних груп та їх вплив на розвиток учня (О. М. Дон, Л. П. Кочіна, І. О. Свиридова, Т. В. Сергєєва, І. С. Попов);

IV напрям – умови розвитку пізнання учнів та їх психічних процесів (Л. Б. Чашко – умови розвитку емпіричного пізнання в контексті аудіовізуальної інформації; І. П. Страгіна – мовний розвиток молодших школярів засобами граматично-творчої діяльності; Л. С. Роговик – розвиток психомоторних здібностей молодшого школяра).

Виходячи з широких можливостей словесних методів у плані пізнання, нас зацікавила реалізація емпіричного та теоретичного рівнів у поєднанні методів даної групи, а саме, бесіди, розповіді, пояснення, інструктажу.

Найчастіше на сучасному етапі досліджують проблему оптимального підбору системи методів для проведення уроку. Питання вивчається у двох варіантах: по-перше, глобальне поєднання – які групи методів варто застосовувати на різних етапах чи типах уроку; по-друге, локальне поєднання – окремі методи однієї чи кількох груп (бесіда і пояснення, дослід і спостереження, самостійна робота і розповідь тощо).

Для результативного поєднання методів варто спиратись на сучасні вимоги до знань, умінь та навичок учнів, тобто, знання мають бути усвідомлені й максимально наближені до потреб людини в майбутньому, уміння й навички практично спрямовані, критично осмислені і базуватися на життєвому досвіді учня. Проблема поєднання словесних методів навчання має глибокі підвалини, адже слово – це найбільше узагальнення досвіду людини та спосіб комунікації. Навчальний процес ґрунтується на спілкуванні між учителем та учнем. Жодну форму навчально-виховної роботи не можна уявити без словесних методів. Але цілісність та глибина усвідомлення досягається лише в поєднанні методів. На підтвердження є дані зарубіжних досліджень про те, що люди запам'ятовують 10 % прочитаного, 20 % почутого, 30 % побаченого, 50 % почутого й побаченого одночасно [11, с. 113].

Тому слід готувати студентів до творчого застосування словесних методів, а саме: вчити поєднувати різні методи залежно від певних дидактичних умов; навчати вступати в обговорення питань ефективності використання різних груп методів учителем та учнями; залучення їх до діалогу та проблемно-пошукової діяльності. Лише за умов аналізу як результатів, яких досягли, так і ходу обговорення у студентів формуватиметься вміння будувати процес пізнання цікаво, спрямовувати вміння школярів на взаємообмін думками та співпрацю.

Однією з ефективних форм залучення студентів до діалогу з оволодіння вміннями поєднувати словесні методи навчання є інтерактивні технології. Мета статті – запропонувати деякі інтерактивні технології, які доцільно використовувати під час опрацювання студентами тем з курсів історія педагогіки, дидактика, методика виховної роботи, теорія та методика роботи в дитячих та молодіжних організація.

Поява в останні роки ряду праць [6, с. 8–11], які переконливо обґрунтовують необхідність використання в навчальному процесі інтерактивних технологій і пропонують багатий теоретико-методичний матеріал з розв'язання педагогічних задач і психолого-педагогічних ситуацій у наближених до реальних умов, підтверджує, по-перше, цінність інтерактивних

технологій як методу навчання не лише школярів, а й педагогів; по-друге, свідчить про тенденцію зближення процесу навчання з життям, озброєння студентів та учнів саме такими знаннями, які будуть необхідні їм у практичній діяльності.

У практиці проведення семінарських занять із наведених курсів ми практикували широке залучення студентів до участі в колективно-групових та кооперативних формах організації навчання з метою формування у них навичок ведення діалогу, уміння доводити власну думку, бачити проблему з різних сторін педагогічного процесу.

Так з курсу «Історія педагогіки» часто використовуємо інтерактивну вправу «Акваріум» [10, с. 42]. Об'єднуємо студентів у дві групи та ставимо перед однією з них проблему, бажано, щоб ця група сиділа у центрі, а друга – навколо них. Інша група має спостерігати за тим, як відбувається дискусія, не має права втручатися в хід обговорення, фіксує появу нових поглядів на проблему; виділяє також моменти, коли дискусія набуває деструктивного характеру та відзначає шляхи повернення в конструктивне русло. Дискусія триває 10 хвилин (залежить від складності та проблемності обраної теми), а потім студенти припиняють обговорення в групі; ті, що спостерігали дають аналіз правильності, доречності аргументів, виділяють студентів, які проявляли ініціативу у веденні дискусії, зазначають моменти та наводять аргументи, що спровокували відхилення від обговорюваної теми. Потім групи міняються ролями та місцями, отримавши нову тему для обговорення, починають діалог за подібною схемою. Таким чином студенти не лише вивчають спадщину педагогів минулого, не лише знайомляться з їх творами (для студентів розроблені питання, на яких слід фіксувати особливу увагу, наприклад до твору Я. А. Коменського «Закони добре організованої школи»: – організація класно-урочної системи навчання; поняття навчального року; – вимоги до організації і проведення дитячих ігор; – організація шкільного життя; – правила поведінки для учнів у школі та гуртожитку; – вимоги до вихователів, ректора, scholarів), а й вчать вести діалог, брати ініціативу у веденні дискусії, реагувати на незадоволені репліки опонента. Спочатку реакція студентів на застосування «Акваріуму» була негативна, адже вони звикли відповідати на поставлене питання викладача. Після двох застосувань інтерактивної технології, ми стали відчувати більшу розкутість у висловлюванні, свідомішу аргументацію власної точки зору, конструктивну критику та глибшу підготовку до занять, вмотивованість самооцінювання на занятті. Більш вдало проходили такі форми роботи з тем, де слід порівняти минулий досвід із сучасними вимогами до навчально-виховного процесу.

Для курсу «Теорія та методика роботи в дитячих та молодіжних організаціях» застосовуємо інтерактивну вправу «Ротаційні (змінювані) трійки» [10, с. 35]. Так серед завдань до заняття студенти (по-троє) отримали завдання підготувати презентацію діяльності дитячих та молодіжних організацій різних регіонів України. Тож об'єднуємо студентів у трійки – вони мають обговорити специфіку представлених ними організацій. Наступним етапом роботи є розрахунок студентів від 0 до 2; «0» – залишаються на місцях постійно і фіксують всю отриману інформацію, «1» – рухаються до наступної трійки за годинниковою стрілкою, а «2» – рухаються у зворотному напрямі через одну трійку. Такий обмін студентами триває до тих пір, доки трійка не відновиться у її першому складі. Робота регламентується часом до 7 хвилин у кожній трійці (залежить від кількості студентів). Останнім етапом роботи є спільне обговорення отриманої інформації від інших трійок та знаходження спільних і відмінних рис роботи організацій у різних регіонах України. Ефективність роботи одразу підвищує вмотивованість розробити кращу презентацію, зростає відповідальність кожного учасника трійки за доведення необхідної інформації одногрупникам, велике значення набуває вміння будувати монологічне представлення презентації та ведення бесіди.

Під час опрацювання теми «Методика та організація ігрових програм для учнів початкової школи» з курсу «Методика виховної роботи» студентам запропонували інтерактивну вправу «Робота в малих групах» [10, с. 38]. Кожен студент мав заздалегідь підготувати зразки різних типів ігор: по 10 варіантів рухливих, сюжетно-рольових, творчих та дидактичних ігор. Об'єднали студентів у групи по 7 осіб; ознайомили з особливостями роботи «спікера», «доповідача», «посередника», «секретаря»; повідомили завдання кожній групі розробити сценарій ігрової програми для учнів початкових класів та обґрунтувати її тему, мету, підбір ігрових завдань. Часове обмеження роботи груп до 20 хвилин. Потім групи презентують власні розробки, проводять фрагменти ігор, обґрунтовують часові межі, на які розраховували програму. Наступним етапом є узагальнення правильності, доречності підібраних ігор темі, меті ігрової програми, віковим особливостям дітей. «Експерти» кожної групи озвучують спільне бачення позитивних і негативних сторін розробок конкурентів та оцінюють ігрову програму, також виконують контролюючу функцію роботи учасників групи.

Універсальною інтерактивною вправою вважаємо метод «ПРЕС». Він полягає у формуванні у студентів вміння робити висновки та наводити аргументи на підтвердження власного погляду на проблему; цей метод сприяє полегшенню діагностування для викладача рівня підготовленості студентів до заняття, рівня їх мислення та широти поглядів. Вправа полягає у специфіці

висловлювання, його побудова має пройти чотири етапи: висловлювання власної позиції (На мою думку...), її мотивування (тому що ...), наведення аргументів (наприклад, ...), виведення висновку (отже ...). Так з теми «Методика проведення етичної бесіди» студентам було запропоновано слухання вірша Ірини Жиленко «Снігова баба» з метою висунення варіантів тематики етичних бесід. Текст вірша варіативний за етичною тематикою. Тож наводимо приклади висловлювань студентів: 1. **»Я вважаю**, що вірш варто використати для проведення етичної бесіди на тему «Добро і зло», **тому що** у ньому розкрито протистояння вчинків людей; **наприклад**, добро – коли Снігова Баба пригріла цуценя, а зло – коли недобра господиня викинула щенятко у сніг; **отже** вірш показує перемогу добра над злом у житті.» 2. **»На мою думку** вірш розкриває тему «відповідальність та обов'язок», **тому що** головним героєм твору є песик, що був приручений жінкою; **наприклад**, про це свідчить фраза, що щенятко викинули з затишного будинку; **отже** вірш є яскравим прикладом безвідповідального ставлення до братів менших». 3. **»Я думаю**, що вірш варто використати під час проведення етичної бесіди на тему «Мужність і сміливість», **тому що** мова йде про страх песика та його ж сміливість; **наприклад**, коли з мордочки щенятка потекла сльоза – страх, фраза, що на подвір'ї було страшно і сумно, сміливість проявив собака, коли не побоявся підійти до холодної Снігової Баби; **отже**, вірш однозначно навчить молодших школярів боротися із власними страхами».

Метод «ПРЕС» [10, с. 67] є тим початком до формування у студентів педагогічних спеціальностей навичок правильно формулювати висловлювання, усвідомлювати схему доведення до свідомості співрозмовника власного бачення проблеми, логіку подання інформації на уроці.

Узагальнюючи описаний досвід роботи, зазначаємо, що для студентів педагогічних спеціальностей це є поштовхом до усвідомлення власної життєвої позиції, піднесення вмотивованості в проведенні уроків та виховних занять на практиці, сприяє практичному оволодінню сучасними інтерактивними технологіями, знімає проблему новизни та несприйняття нетрадиційних методів та форм організації навчально-виховного процесу.

Дидактичними засобами та психологічними умовами та перспективними напрямками, що забезпечують ефективність навчання учнів та студентів є:

- психолого-педагогічна готовність учителя/викладача до впровадження інновацій у школі, його міцні теоретичні знання сучасних інновацій у освіті, вміння вибрати ефективніші, які забезпечать можливість йому вибудувати інтерактивну модель навчання, що стала б проблемно-

пошуковою;

- діалогічність навчальних ситуацій. Маємо на увазі діалог не тільки зовнішній, а й внутрішній, що значно важливіше і продуктивніше для розвитку людини;

- проектування нетрадиційного уроку чи семінарського заняття у ВНЗ потребує від учителя/викладача вміння створювати навчальні проблемні ситуації, формувати евристичні питання, пізнавальні та проблемно-пошукові завдання;

- інноваційна освітня практика закладів освіти переконує в потребі зменшувати на уроці частку фронтальних форм на користь індивідуально-групової, парної та індивідуальної форм;

- поєднання традиційних і нетрадиційних методик, що надають пріоритет розвитку індивідуальності, самооцінці, самобутності дитини. Вчитель/викладач, який надає перевагу навчально-проблемному діалогові, спонукає учнів/студентів до вільного обміну думками, враженнями, формує в школярів творчі здібності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Метод. основы / Ю. К. Бабанский. – Москва, 1982. – 192 с.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – Москва, 1989. – 192 с.
3. Беспалько В. П. Педагогическая технология / В. П. Беспалько, Л. В. Беспалько // Новые методы и средства обучения. – Москва, 1989. – С. 3–53.
4. Бондаренко Н. В. Педагогічні технології / Бондаренко Н. В. // Гуманітарні технології. – Київ, 1994. – С. 30–59.
5. Буркова Л. Гіпотетична побудова моделі адаптивної експертної системи освітніх інновацій / Л. Буркова // Рідна школа. – 2003. – № 9. – С. 26–28.
6. Даниленко Л. І. Теорія і практика інноваційної діяльності в загальній середній школі / Л. І. Даниленко // Управління освітою. – 2001. – № 3. – С. 18–24.
7. Педагогічні технології / О. С. Падалка, А. М. Нісімчук, І. О. Смолук, О. Т. Шпак. – Київ, 2005. – 252 с.
8. Педагогічні інновації у сучасній школі / за ред. І. Г. Ермакова. – Київ, 1994. – 88 с.
9. Перспективні освітні технології / за ред. Г. С. Сизоненко. – Київ, 2000. – 560 с.
10. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун та ін. ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видав. А.С.К., 2004. – 192 с.
11. Химинець В. В. Інновації в початковій школі / В. В. Химинець, М. Ю. Кірик. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 312 с.